

Προοπτικές καλλιέργειας οσπρίων στην Ελλάδα

Σύγχρονα προβλήματα και προοπτικές ανάπτυξης της καλλιέργειας των οσπρίων στην Ελλάδα".

από τον Δρ. Δημήτριο Βλαχοστέργιο, Δόκιμο Ερευνητή του Ινστιτούτου Κτηνοτροφικών Φυτών & Βοσκών Λάρισας.

Η διαιτητική αξία των οσπρίων αποκτά συνεχώς αυξανόμενη αναγνώριση σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς νεότερες επιστημονικές μελέτες έχουν καταδείξει σημαντικές ευεργετικές επιδράσεις τους στην υγεία του ανθρώπου.

Συγκεκριμένα, τα όσπρια είναι πλούσια σε φυτικές ίνες, οι οποίες βοηθούν στη μείωση της χοληστερόλης στο αίμα και στην πρόληψη της δυσκοιλιότητας, συμβάλλουν στην υγεία της καρδιάς (προστασία από στεφανιαία και καρδιαγγειακή νόσο), όχι μόνο λόγω των φυτικών ινών, αλλά και λόγω των σημαντικών ποσοτήτων φυλλικού οξέος και μαγνησίου, ενώ περιέχουν πρωτεΐνες υψηλής διαιτητικής αξίας, σίδηρο, ασβέστιο, βιταμίνες κ.ά.

Παρόλα αυτά, τα όσπρια καλλιεργούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε πολύ μικρές εκτάσεις, ενώ συνεχίζουν να παραμένουν η κύρια πηγή πρωτεΐνης στη διατροφή των αναπτυσσόμενων χωρών ("το κρέας του φτωχού").

Στην Ελλάδα τα σπουδαιότερα όσπρια που καλλιεργούνται ως ξηρικά είναι η φακή, το ρεβίθι, το κουκί και η φάβα (λαθούρι), ενώ το φασόλι κυριαρχεί στην κατηγορία των ποτιστικών οσπρίων. Το κυριότερο χαρακτηριστικό της καλλιέργειας των οσπρίων στη χώρα μας είναι η μικρή σε έκταση καλλιέργειά τους, με συνέπεια την ελλειμματική παραγωγή που δεν μπορεί να καλύψει τις εγχώριες ανάγκες της κατανάλωσης.

Σήμερα, περίπου το 90-95% της κατανάλωσης σε φακές εισάγεται από τον Καναδά, τις ΗΠΑ και την Τουρκία, το 65-70% της κατανάλωσης σε ρεβίθια από το Μεξικό και την Τουρκία και το 55-60% της κατανάλωσης σε φασόλια εισάγεται από τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αλβανία και την Αργεντινή.

Ανασταλτικοί παράγοντες για την καλλιέργεια των οσπρίων

Οικονομικοί παράγοντες

Το υψηλό κόστος παραγωγής σε συνδυασμό με τις τιμές παραγωγού που παραμένουν σχετικά χαμηλές, αποτελεί ένα από τα κυριότερα προβλήματα των παραγωγών οσπρίων στη χώρα μας, καθώς οι τιμές των σπόρων, λιπασμάτων, γεωργικών φαρμάκων κ.λπ. έχουν αυξηθεί κατακόρυφα τα τελευταία χρόνια. Στη διατήρηση του υψηλού κόστους παραγωγής συντελεί και η ουσιαστική έλλειψη οικονομικής ενίσχυσης της καλλιέργειας των οσπρίων, σε αντίθεση με τα σιτηρά. Τέλος, αρνητικός παράγοντας για την καλλιέργεια είναι οι χαμηλές τιμές των εισαγόμενων οσπρίων που τα καθιστούν πιο ανταγωνιστικά από τα εγχώρια.

Προβλήματα καλλιέργειας

Ένα σοβαρό πρόβλημα που έχει επιδεινωθεί τα τελευταία χρόνια, είναι η δυσκολία αντιμετώπισης των πλατύφυλλων ζιζανίων, κυρίως στις ξηρικές καλλιέργειες οσπρίων, λόγω της απόσυρσης από την αγορά πολλών ζιζανιοκτόνων που χρησιμοποιούνταν για την αντιμετώπισή τους.

Με δεδομένο μάλιστα, ότι τα όσπρια δεν έχουν μεγάλη ανταγωνιστική ικανότητα απέναντι στα ζιζάνια, οι απώλειες στην απόδοση είναι ιδιαίτερα σημαντικές.

Τυποποίηση – Εμπορία

Η κακή τυποποίηση του τελικού προϊόντος είναι ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας για την ανάπτυξη της καλλιέργειας των οσπρίων. Δυστυχώς, υπάρχει σύγχυση στις έννοιες τυποποίηση και απλή συσκευασία του προϊόντος.

Ο καταναλωτής παίρνοντας στα χέρια του το τελικό προϊόν ενδιαφέρεται για την ομοιομορφία του περιεχομένου ως προς το σχήμα, το μέγεθος και το χρώμα. Επίσης, οι ανησυχίες του καταναλωτή σε θέματα διατροφής απαιτούν τη βελτίωση του τυποποιημένου προϊόντος με αναγραφή πληροφοριακών στοιχείων για το προϊόν.

Το φαινόμενο της "Ελληνοποίησης" των οσπρίων επιδεινώνει ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Αν και η ελληνική παραγωγή των οσπρίων δεν καλύπτει τη ζήτηση, συχνά ποσότητες ελληνικών οσπρίων παραμένουν απούλητες στις αποθήκες των παραγωγών, διότι ένα μέρος των εισαγόμενων οσπρίων "βαφτίζονται" ελληνικά. Δυστυχώς οι έλεγχοι, κυρίως στη διάθεση του "χύμα" προϊόντος, δεν είναι επαρκείς και έτσι παρατηρούνται αυτά τα ανεπιθύμητα φαινόμενα.

Καταναλωτικά Πρότυπα

Οι καταναλωτικές προτιμήσεις σε συνδυασμό με την έλλειψη σωστής προβολής συχνά επηρεάζουν την εμπορικότητα των ελληνικών ποικιλιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το μικρόσπερμο ρεβίθι "Αμοργός". Το ρεβίθι "Αμοργός" είναι μια ποικιλία που δημιουργήθηκε στο Ινστιτούτο Κτηνοτροφικών Φυτών & Βοσκών (ΙΚΦ & Β) με εξαιρετικά αγρονομικά (υψηλή απόδοση, ανθεκτικότητα στην ασκόχυτα, αντοχή στις χαμηλές θερμοκρασίες) και ποιοτικά (βραστικότητα, γεύση, χρώμα) χαρακτηριστικά.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω της ανθεκτικότητας στην ασκόχυτα δε γίνονται εφαρμογές υ956 μυκητοκτόνων, με αποτέλεσμα μειωμένο κόστος παραγωγής για τον αγρότη και μηδενική χημική επιβάρυνση του προϊόντος για τον καταναλωτή. Η "Αμοργός" όμως "υστερεί" στο προ βρασμού μέγεθος, ένα άνευ αξίας αγρονομικό χαρακτηριστικό.

Για το λόγο αυτό δεν προτιμάται από τους καταναλωτές, ιδιαίτερα των μεγάλων αστικών κέντρων, σε σχέση με τα αμφιβόλου ποιότητας εισαγόμενα μεγαλόσπερμα ρεβίθια.

Αποτέλεσμα είναι να μένει αναξιοποίητη μια ποικιλία, η οποία θα μπορούσε να καλύψει σημαντικές εκτάσεις και μεγάλο μέρος των αναγκών της κατανάλωσης ρεβιθιών.

Πλεονεκτήματα – Τρόποι αντιμετώπισης προβλημάτων

Αξιοποίηση του Εγχώριου Γενετικού Υλικού

Οι ελληνικές ποικιλίες που έχουν δημιουργηθεί από τα συνεχιζόμενα προγράμματα Γενετικής Βελτίωσης του ΙΚΦ & Β έχουν συμβάλει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση βιοτικών και αβιοτικών παραγόντων, στη σταθεροποίηση της παραγωγής αλλά και σε θέματα ποιότητας, που αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την εμπορική αξία των οσπρίων.

Έτσι, το φυτικό κεφάλαιο στην κατηγορία των οσπρίων το οποίο διαθέτει σήμερα το ΙΚΦ & Β, αποτελεί πολύτιμο εθνικό γενετικό υλικό.

Επίσης, η προτίμηση ελληνικών ποικιλιών από τους παραγωγούς συντελεί στη συγκράτηση της διαρροής ελληνικού συναλλάγματος από την εισαγωγή ξένου γενετικού υλικού αμφιβόλου ποιότητας.

Στη φακή ξεχωρίζουν οι λεπτόσπερμες ποικιλίες "**Δήμητρα**", "**Αθηνά**", "**Σάμος**" και οι πλατύσπερμες "**Θεσσαλία**" και "**Ικαρία**".

Στο **ρεβίθι** οι **μεγαλόσπερμες** "**Γαύδος**" και "**Θήβα**" και η **μικρόσπερμη** "**Αμοργός**".

Στο **ξηρό φασόλι** οι ποικιλίες "**Πυργετός**", "**Ραψάνη**", "**Αριδαία**", "**Σεμέλη**" κ.ά.

Στο **βρώσιμο κουκί** η ποικιλία "**Καστελόριζο**".

Στη **φάβα** υπάρχει η εξαιρετική ποικιλία "**Ίμια**", η οποία σύντομα αναμένεται να εγγραφεί στον Εθνικό Κατάλογο Ποικιλιών.

Εκτός όμως από τις εμπορικές ποικιλίες υπάρχουν και οι τοπικές ποικιλίες. Οι τοπικές ποικιλίες πέραν της μεγάλης αξίας τους από πλευράς βιοποικιλότητας μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην τοπική οικονομία. Οι τοπικές ποικιλίες χαρακτηρίζονται από την προσαρμοστικότητά τους στις τοπικές εδαφοκλιματικές συνθήκες, τα ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους, είναι κατάλληλες για βιολογική παραγωγή και μπορούν να αξιοποιηθούν ως προϊόντα με προστιθέμενη αξία (ΠΟΠ, ΠΓΕ). Μερικές από τις πιο γνωστές τοπικές ποικιλίες που έχουν αξιοποιηθεί είναι η φακή Εγκλουβής, η φακή Βουζίου, τα ρεβίθια Λισβορίου, η φάβα Σαντορίνης, η φάβα (άφκος) της Λήμνου, φασόλια Πρεσπών και Καστοριάς, φασόλια Αριδαίας (παπούδα), φασόλια Κάπης και αρκετές ακόμη.

Αξιοποίηση των οσπρίων στα σχήματα αμειψισποράς

Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της καλλιέργειας των οσπρίων είναι ότι δε χρειάζονται άζωτοúχο λίπανση για την ανάπτυξή τους και παράλληλα εμπλουτίζουν με άζωτο το έδαφος που μπορεί να αξιοποιηθεί από την επόμενη καλλιέργεια. Μπορούν λοιπόν να χρησιμοποιηθούν στα προγράμματα μείωσης της άζωτοúχου λίπανσης και γενικότερα στα αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα μέσω της αμειψισποράς. Στο πλαίσιο των μέτρων που αναμένονται για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η αμειψισπορά θα παίξει σημαντικό ρόλο καθώς συμβάλλει στην ισόρροπη αποθήκευση θρεπτικών συστατικών, στη μείωση της οξίνισης του εδάφους, στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας σε ασθένειες, στη βελτίωση της δομής του εδάφους, στη μείωση της χρήσης ζιζανιοκτόνων, στη μεγαλύτερη βιοποικιλότητα κ.λπ.

Αξιοποίηση των προγραμμάτων της ΕΕ

Στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) 2007-2013 έχουν χρηματοδοτηθεί και συνεχίζεται η χρηματοδότηση δράσεων που στοχεύουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής Γεωργίας.

Μέσα από τα προγράμματα αυτά ενισχύονται δράσεις που αφορούν τόσο τους παραγωγούς για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών επιχειρήσεων όσο και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της τυποποίησης και εμπορίας των οσπρίων. Η μικρή απορροφητικότητα των προγραμμάτων δείχνει ότι δεν έχει γίνει η κατάλληλη αξιοποίησή τους. Αυτό το σημείο αξίζει να προσεχθεί ιδιαίτερα από όλους τους εμπλεκόμενους ιδιαίτερα σε μια περίοδο έλλειψης ρευστότητας, όπως αυτή που διανύουμε.

Προοπτικές της καλλιέργειας των οσπρίων

Προτεραιότητα στην Ποιότητα

Η **λύση για τη μείωση** των εισαγόμενων ποσοτήτων οσπρίων θα προέλθει από τη βελτίωση της ποιότητας των ελληνικών οσπρίων. Η ποιότητα ξεκινάει από την καλλιέργεια ποικιλιών άριστα προσαρμοσμένων στις ελληνικές συνθήκες, περνάει από τις φιλικές προς το περιβάλλον τεχνικές καλλιέργειας και καταλήγει στη σωστή τυποποίηση του τελικού προϊόντος. Προστιθέμενη αξία δίνει η αναγραφή στο τυποποιημένο προϊόν στοιχείων με το όνομα του παραγωγού, την περιοχή παραγωγής κ.λπ., τακτική που υιοθετείται όλο και περισσότερες από τις ελληνικές εταιρίες. Σ' αυτή την προσπάθεια φαίνεται ότι οι Έλληνες καταναλωτές είναι σύμμαχοι των παραγωγών. Στοιχεία από πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι περίπου 7 στους 10 καταναλωτές προτιμούν τα ελληνικά προϊόντα. Οι λόγοι της προτίμησης είναι η εμπιστοσύνη των καταναλωτών στα ελληνικά προϊόντα, αλλά και η διάθεσή τους να ενισχύσουν την ελληνική οικονομία, μια τάση που φαίνεται να αυξάνεται μετά την οικονομική κρίση. Όλα τα παραπάνω είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για τους παραγωγούς που προσπαθούν να διατηρούν ένα υψηλό επίπεδο ποιότητας στην καλλιέργεια των οσπρίων.

Βιολογική Γεωργία

Η **Βιολογική Γεωργία** των οσπρίων παραμένει πάντοτε μια επιλογή για όσους αγρότες πληρούν τις προϋποθέσεις και έχουν την όρεξη και το μεράκι να εργαστούν σωστά και υπεύθυνα. Τα όσπρια είναι είδη τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν άριστα από τους βιοκαλλιεργητές. Το όφελος από την καλλιέργεια βιολογικών οσπρίων είναι διπλό.

Αφενός μεν η βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους και αφετέρου η υψηλότερη τιμή πώλησης του προϊόντος. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι οι ελληνικές ποικιλίες φακής και ρεβιθιού έχουν αξιολογηθεί από το ΙΚΦ & Β σε συγκριτικά πειράματα σε βιολογικό και συμβατικό περιβάλλον και αποδείχτηκε ότι παρουσιάζουν ευρεία προσαρμοστικότητα και μπορούν να καλλιεργηθούν με επιτυχία τόσο σε συμβατικό όσο και σε βιολογικό σύστημα καλλιέργειας.

Η κατάσταση στην Ευρώπη. Διαφαινόμενες πολιτικές στήριξης.

Το πρόβλημα της ελλειμματικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε φυτικές πρωτεΐνες -το οποίο συνδέεται με τη μειωμένη καλλιέργεια των ψυχανθών- και οι αρνητικές επιπτώσεις που αυτό δημιούργησε απασχόλησε πρόσφατα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΚ). Μετά από έκθεση της Επιτροπής Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου το ΕΚ εξέδωσε ψήφισμα¹ σχετικά με την καλλιέργεια πρωτεϊνούχων ειδών.

Στο κείμενο αυτό, το ΕΚ ζητά από την Επιτροπή Γεωργίας " να ακολουθήσει μεσο- έως μακροπρόθεσμη προσέγγιση στην αναθεώρηση της πολιτικής της σχετικά με τις πρωτεΐνες, διασφαλίζοντας ότι οι νομοθετικές της προτάσεις σχετικά με τη μεταρρύθμιση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) περιλαμβάνουν κατάλληλα και αξιόπιστα νέα μέτρα και μέσα για την υποστήριξη των γεωργών στη βελτίωση των συστημάτων αμειψισποράς, κατά τρόπο ώστε να περιοριστούν σημαντικά η υφιστάμενη έλλειψη πρωτεϊνών και η αστάθεια των τιμών". Επίσης, το ΕΚ ζητά " να συμπεριληφθεί στις νομοθετικές προτάσεις για τη μεταρρύθμιση της ΚΓΠ πρόβλεψη για την υποστήριξη των γεωργών που καλλιεργούν πρωτεϊνούχα φυτά με συστήματα αμειψισποράς που συμβάλλουν στη μείωση των αερίων

θερμοκηπίου και του ελλείμματος πρωτεϊνών στην ΕΕ και βελτιώνουν τον έλεγχο των ασθενειών και τη γονιμότητα του εδάφους”. Σε άλλο σημείο του ψηφίσματος το ΕΚ αναγνωρίζει ότι “θα πρέπει να αξιοποιηθούν όλες οι ευκαιρίες που προσφέρουν τα διάφορα μέτρα προώθησης για την προώθηση της ανθρώπινης κατανάλωσης δημητριακών, πρωτεϊνούχων καλλιεργειών και ελαιούχων σπόρων, τα οποία θα πρέπει να προστατεύονται από ένα σύστημα ποιότητας γεωργικών προϊόντων για την προστασία προϊόντων με γεωγραφική ένδειξη ή παραδοσιακών προϊόντων, ως συμβολή στη διατήρηση των τοπικών και περιφερειακών τροφίμων που παράγονται από αυτά τα προϊόντα”. Οπωσδήποτε όλα τα παραπάνω αποτελούν αισιόδοξα μηνύματα για την καλλιέργεια των οσπρίων και απομένει να δούμε την υλοποίησή τους.

Η περίοδος της Οικονομικής Κρίσης

Η οικονομική κρίση την οποία βιώνουμε τα τελευταία 2 χρόνια έχει οδηγήσει σε ραγδαία υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων. Παρατηρείται ότι οι καταναλωτές καταφεύγουν σε φτηνότερες διατροφικές λύσεις, με αποτέλεσμα την αύξηση στην κατανάλωση οσπρίων, ζυμαρικών και λαχανικών. Επομένως, ένας από τους τομείς που πρέπει να αναπτυχθεί και μπορεί να συνεισφέρει στην ανάπτυξη της χώρας είναι ο αγροτοδιατροφικός τομέας.

Η ανάπτυξη της καλλιέργειας των οσπρίων, τα οποία θα παράγονται και θα καταναλώνονται στη χώρα μας, θα μπορούσε να συνεισφέρει στη βελτίωση των δυσμενών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης.

Πληροφορίες: *Ινστιτούτο Κτηνοτροφικών Φυτών & Βοσκών Λάρισας,
Θεοφράστου 1, Συν/σμος Αβέρωφ, 413 35 Λάρισα,
τηλ.: 2410 533811,
e-mail: vlahostergios@mycosmos.gr*

πηγή : *περιοδικό ΕΘΙΑΓΕ . (τεύχος 46)*